

Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı Öncesi Uygulaması: Büyük Taarruz

Burak ÇINAR

Hacettepe Üniversitesi

Haldun YALÇINKAYA*

Kara Harp Okulu

ÇINAR, Burak, YALÇINKAYA, Haldun, Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı Öncesi Uygulaması: *Büyük Taarruz*. *CTAD* Yıl 5, Sayı 9 (Bahar 2009), 77-96.

I. Dünya Savaşı'nda muharebeler siperlerde kilitlenmişti. Siperlere dayanan savaş taktik ve teknolojik gelişime ihtiyaç duyuyordu. Almanlar bu açmazı I. Dünya Savaşı'na damgasını vuran *Blitzkrieg* ile giderdiler. Ancak Almanlardan yaklaşık yirmi yıl önce, Türkler Kurtuluş Savaşı'ndaki *Büyük Taarruz*'da zaten siperleri aşmıştı. Bu Türk stratejik saldırı düşüncesinin evrimleşmesiydi ve Sarıkamış ile Büyük Taarruz'un planlarında kendisini göstermişti. Başarılı bir stratejik düşünceye sahip olan Sarıkamış Harekâtı uygulamada başarısız olmuş, Büyük Taarruz ise kesin bir başarıya ulaşmıştı. Batı Anadolu'daki saldırının stratejik sonuca ulaşması ve Blitzkrieg ile benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda, Büyük Taarruz'un Blitzkrieg'e bir temel oluşturduğu söylenebilir. Blitzkrieg'in Büyük Taarruz'dan ayrıldığı nokta, teknolojik gelişimin savaşlara kazandırdığı tankların çok daha geniş bir alanda kullanılabilmesi ve birden fazla yerde sıklet merkezi oluşturabilmesidir. Her ikisinin özünde düşman hatlarının gerisine sarkacak hareketli bir birlik kitlesinin, düşmanın cephesiyle cephe gerisi arasında adeta ikinci bir cephe hattı yaratarak ve asıl kuvvetlerinin ikmal ve kaçış yolunu çevirecek yok etmesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Blitzkrieg, Büyük Taarruz, Savaş, Strateji, II. Dünya Savaşı.

ÇINAR, Burak, YALÇINKAYA, Haldun, Implementation of Blitzkrieg before Second World War: The *Great Offensive* in the Turkish National Struggle. *CTAD* Year 5, Issue 9 (Spring 2009), 77-96.

Battles of the World War I were locked on trenches. The concept of war needed some improvements for tactics and technologies. The Germans accomplished this with *Blitzkrieg*. But approximately twenty years ago from the German, the Turks had already passed the trenches at the *Great Offensive* during the National Struggle. This was the evolution of Turkish strategic attack thought and had been shown in the operation plans of Sarıkamış and the Great Offensive. The Sarıkamış operation plan was successful without victory whereas the Great Offensive was victorious. By assessing the strategic end with success of the assault in West Anatolia and its similarities with the Blitzkrieg, it can be said that the Great Offensive had created the

basis of the Blitzkrieg. The difference between the Blitzkrieg and the Great Offensive is that tanks, which were gained in battlefields by technologic developments, can be used vast fields and compose more than one centre of gravity. In the essence of both is that a movable military unit, which can circuit behind the enemy lines, destroy the enemy initially by creating the second virtual front in the enemy lines between the front and back line and then by cutting the supply and run way of main forces of enemy.

Key words: Blitzkrieg, The Great Offensive, War, Strategy, Second World War.

Giriş

Türkler tarihleri boyunca birçok savaş yapmışlar, bu savaşlardaki muharebelerde zaferler ve yenilgilerle karşılaşmışlardır. Klasik ya da modern savunma anlayışının hâkim olduğu dönemler, Türklerin başarısızlıklarının daha çok göze çarptığı dönemlerdir. Hâlbuki saldırı anlayışının hakim olduğu Ortaçağda, askerî devrime¹ kadar süren uzun bir dönem boyunca Türklerin sistemleşen zaferleri görülmektedir. Hatta bu dönemde kurulan Osmanlı İmparatorluğu on altıncı yüzyılda çağının en kuvvetli devleti hâline gelmiştir.

Askerî devrimin yayıldığı Yeniçağ ve Yakınçağ dönemlerinde modern savunma anlayışının yerleşmesiyle, Türklerin Avrupa'daki askerî güç olarak gerilemeleri tesadüfi değildir. Bu durum Türklerin saldırı anlayışına yatkın bir düşünce yapısına hâkim olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında modern savunmanın iyi öğrencileri olmalarına rağmen, Türklerin stratejik düzeyde başarıyı yakalayabilmeleri için tekrar saldırı düşüncesinin öne geçirilmesi gerekmektedir. 1915'te Sarıkamış Kuşatma Harekâtına yön veren, ancak başarısız olan bu anlayış, *Büyük Taarruz* ile birlikte gerçekleştirildiğinde I. Dünya Savaşı boyunca arzulanan, ancak ulaşılamayan büyük bir zafer elde edilmiştir.

Bu çalışma, 12. Askerî Tarih Sempozyumu'nda (İstanbul, 20-23 Mayıs 2009) sunulan "Türk Stratejik Saldırı Düşüncesinin Evrimi ve Modern Saldırı Sistemindeki Yeri" adlı tebliğden makaleye dönüştürülmüştür.

* Makalede dile getirilen görüşler yazarın kişisel değerlendirmeleri olup, görev yaptığı kuruma mâl edilemez ve kurumun resmî görüşleriyle ilişkilendirilemez.[Yazar notu]

¹ 'Askerî devrim' 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Avrupa savaşlarında görülen değişimi ifade etmek için kullanılan bir ifadedir. Bu dönemde kalelerin mimarisinde, orduların yapısında ve savaşlarda uygulanan taktiklerde dönüşümler yaşanmıştır. Bu durum ise Avrupalı büyük orduların, ateşli silahlar kullanarak ve buna dayanan yeni taktikler uygulayarak daha etkin savaşılmaya başladıkları bir dönemi ifade etmektedir. Askerî devrim, Geoffrey Parker tarafından Sömürge Çağı ve Sanayi Devrimi öncesinde Batı'nın ekonomik ve sosyal üstünlüğünün 16. yüzyılda atılan temeli olarak görülmektedir. Bkz. Geoffrey Parker, *Askerî Devrim*, Çev. Tuncay Zorlu, Küre Yayınları, İstanbul, 2006.

I. Dünya Savaşı'nda muharebeler siperlerde kilitlenmişti. Siperlere dayanan savaş, taktik ve teknolojik gelişime ihtiyaç duyuyordu. I. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde gelişen Türklerin Büyük Taarruz'u, savunmadan saldırıya geçişin o dönemdeki ilk uygulaması olmuştur. Başka bir deyişle, Türklerin geliştirdiği modern stratejik saldırı düşüncesiyle Büyük Taarruz'da net bir şekilde stratejik sonuca ulaşılmıştı. Bu düşünceyle, II. Dünya Savaşı'nın harekâtlarına yön veren askerî teknolojilerin gelişiminden daha önce Türkler tarafından geliştirilmiş oluyordu. Yani modern stratejik saldırı düşüncesinin geliştirilen teknoloji sayesinde *Blitzkrieg* ile sistemleşmesinden yaklaşık yirmi yıl önce, aynı düşünce Büyük Taarruz'da Türkler tarafından zaten geliştirilmiş ve başarıyla uygulanmıştı.

Çalışmanın ilk bölümünde Türklerin stratejik saldırı anlayışının İlkçağ, Ortaçağ ve Askerî Devrim sonrasında 20. yüzyıl başlarına kadar geçirdiği evreler özetlenerek, stratejik sonuca yönelik - başarılı ya da başarısız - çeşitli muharebelerden örnekler verilecektir. İzleyen ikinci bölümdeyse, yirminci yüzyılın başlarında Türklerin modern stratejik saldırı anlayışını geliştirmeleri, Sarıkamış Kuşatma Harekâtı ile Büyük Taarruz örnek alınarak açıklanacaktır. Bu anlayışın II. Dünya Savaşı'nda uygulanan *Blitzkrieg*'e etkisi ise üçüncü bölümde tartışılacaktır.

Tarihteki Olaylarda Türk Stratejik Saldırı Düşüncesi

Henüz Türk ismine yeni rastlandığı M.Ö. 1. yüzyıldan önceki dönemde, Türklerin ataları ve bozkır kültürünün öncelikli temsilcileri olan Hunlar, bozkırların hâkimi durumundaydılar. M.S. 4. yüzyılda batıya göç Hazar'ın batısında yoğunlaştığında, Hunların Avarları ve Gotları sıkıştırarak Roma İmparatorluğu'na doğru ilerlemeleri, 378 yılındaki *Hadrianopolis* (Edirne) Muharebesi'ni beraberinde getirmişti. Muharebede Got atlıları Roma lejyonlarının çoğunu yok ederken, atlı birliklerin piyadeye üstünlüğü Savaş Tarihi'nde yeni bir dönem açmıştı.² Süvari birliklerinin öncelikli unsur olduğu bu çağ, *klasik saldırı sistemi* muharebelerinin yoğun yaşandığı ve atlı birliklerin dünya üzerinde etkinliklerini hissettirdikleri bir dönem olarak 4 yüzyıldan 15. yüzyıla kadar sürecekti. Süvarinin öne çıktığı bu dönemde, *klasik Türk stratejik saldırı düşüncesinin* gelişmesi sayesinde Türkler dünya tarihine damgasını vurmuştur.

Türklerin, konar-göçer kültürün temsilcileri olarak savaş tarzları ve düşünceleri de bu kültürün etkisinde gelişmiştir. Bununla birlikte daha geç olmakla beraber milâdî asırlarda İslâm, Doğu ve Batı Roma emperyal ve nihayet Avrupa askerî kültürleriyle etkileşim içinde askerî kültürleri giderek gelişmiş ve saldırı ağırlıklı savaş tarzı, 17. yüzyıldan sonra yerini savunma ağırlıklı savaş

² Hadrianopolis Muharebesi için bkz. C.W.C. Oman, *Ok, Balta ve Mancınık*, Çev. İsmail Yavuz Alogan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002, s.14-23.

tarzına bırakmaya başlamıştır. Ancak stratejik saldırının damgasını vurduğu Ortaçağ, bu sayede Türklerin yüzyılı olmuş ve sağlam temellere dayalı bir imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu bu kuvvetli askerî kültür sayesinde ortaya çıkmıştır.

Ağırlıklı olarak atlı birliklere dayanan Türklerin savaştaki hedefi stratejik imhadır. Stratejik imha kabiliyeti atlı birliklerin hareketliliğinden ve buna dayalı geliştirilen taktiklerden ileri gelmekteydi. Türkler, Batı'daki orduların karşılıklı olarak muharebe alanında dizilip güç gösterisi yapmalarının aksine, güçlerinin bir kısmını saklayarak kuvveti düşük bir ordu görünümü verir ve buna dayalı taciz ve sahte çekilme safhalarını uygularlardı. Ağırlıklı olarak birbirinden farklı piyadelerden oluşan düşman ordusu, çekilmekte olan atlılara yetişebilmek için takip ederken düzenini bozmak zorunda kalırdı. Ağır zırhlı savaşçılar ortalarda, hafif savaşçılar ileride ve ihtiyat geride olmak üzere uzayan bir ip gibi düzen aldığıında, saklı olan atlı okçular kanatlardan ortaya çıkarak saldırır, mümkünse arkadan çevirirler ve düşman ordusunu parçalara ayırarak yok etmeye başlarlardı.³ Malazgirt gibi stratejik imhanın, sayısal dezavantaja rağmen büyük bir başarıya ulaşması bu tarz düşüncenin bir sonucuydu. Malazgirt'ten 23 sene sonra Urfa yakınlarında Haçlılarla yapılan muharebede de aynı taktikle aynı sonuca ulaşılmıştı.⁴

Saldırıyla stratejik sonuca ulaştıkları savaşlar, Türkleri 8. yüzyıldan başlayarak yavaş yavaş dünyada önemli bir güç hâline getirmeye başlamıştı. 1071'de Malazgirt zaferi ile Bizans ordusunun yok edilmesi, Anadolu'ya kesin yerleşmenin önünü açınca, Anadolu'da kurulmaya başlayan güçlü Türk hâkimiyeti önce Selçuklu, sonra da Osmanlı İmparatorluğu'nda vücut buldu. Stratejik saldırıların sonucunda elde edilen başarılar Osmanlı'yı imparatorluğa taşıdı. Kosova (1389), İstanbul'un fethi (1453), Otlukbeli (1473), Çaldıran (1514), Ridaniye (1517), Mohaç (1526) ve Preveze (1538) gibi muharebeler

³ Bu tarz taktiklere Batı'da da rastlandığı söylenebilir. Ancak Türkler bunu sistematik bir şekilde uygulayarak bir çağa adlarını yazdırmışlardır. Bununla birlikte M.Ö. 216 yılındaki Cannae Muharebesi'nde, arkasını nehre dayayan Hanibal'in Kartaca ordusu, benzer bir aldatmayla Roma Ordusu'nu imha etmeyi başarmıştır. Cannae Muharebesi için bkz. *The Ancient World at War*, Philip de Souza (ed.), Thames & Hudson, London, 2008, s.147-150. Bu muharebenin Türklerin uyguladığı tarzdan farkı, Kartaca birliklerinin karşılıklı olarak Roma ordusu ile alanda dizilmiş olması ve Roma ordusunun parçalanmadan bir bütün hâlinde imha edilmesiydi. Bir orduyu tek parça hâlinde imha etme girişimi hafif atlıların yoğun olduğu bir ordu için her zaman risk taşımaktadır. Parçalayarak yok etme taktiğinin bir örneği de 1939 Aralık'ında Suomussalmi'de Finler tarafından uygulanan motti taktiğinde görülmektedir. Finler burada atlı okçuların yerine hareket kabiliyeti yüksek olan kayakçıları kullanarak uyguladıkları vur-kaç saldırılarıyla Rusları motti dedikleri gruplara bölmüş ve imha etmişlerdi. Bir buçuk alay gücünde ve kayakçıların ağırlıkta olduğu Fin kuvveti, içlerinde tankların bulunduğu mekanize birimlerle desteklenen iki Sovyet tümenini yok etmişti. *Motti* taktiği için bkz. Barry Gregory, *Mountain and Arctic Warfare*, Patrick Stephens Limited, Northamptonshire, 1989, s.102.

⁴ Ahmet Özdal, *Türklerin Savaş Sanatı: Aldatıcı Taktikler ve Farklılaşan Stratejiler*, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.110.

Türkleri Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında süper güç yapan stratejik sonuçlu muharebeler oldu. Bunlardan Kosova, Otlukbeli, Çaldıran, Ridaniye ve Mohaç, Malazgirt'teki *klasik Türk stratejik saldırı tarzının*, - Bizans'ın da etkisiyle - Osmanlı anlayışıyla geliştirilmiş hâli olup, süvariler sayısal olarak orduda çoğunlukta olan kesimdi. Ancak Otlukbeli ve Çaldıran gibi bazı muharebelerin kazanılmasında ateşli silahların oynadığı önemli rol genel bir değişimin habercisi gibiydi.⁵

Türk tarihinin Osmanlı devrinde 15. yüzyıldan itibaren değişen bu anlayış Türklerin kullandıkları silahlara göre de farklılaşmıştır. Özellikle hafif süvari ağırlıklı ordular, Türklerin imha savaşları yapmasını kolaylaştırıyordu. Atlı okçuların kullandıkları ve dünyadaki örnekleri arasında en mükemmel olduğu kabul edilen Türk yayı, etkili menzilin benzerlerinin iki ilâ üç katı olması ve buna rağmen uzun yay gibi ağır yaylardan çok daha hafif olması, hafif donanımlı süvarilere imha muharebesinin evreleri olan taciz, aldatma, yıpratma hareketlerine hızlık kazandırıyor.⁶ Bununla birlikte Osmanlı döneminde savunmanın kuvvetlendirilmesi bir değişimin habercisi olmuştu. 14. yüzyıl sonlarından itibaren Yeniçerilerin ve topçunun birlikte kullanılarak sert savunmanın oluşturulduğu yeni taktiklere rağmen askerî devrim başlayana kadar süvari mevcudunun yüksek olması, Osmanlı'da söz konusu dönemde hâlâ saldırı düşüncesinin ağır bastığını göstermektedir. Osmanlılarda savunma ağırlıklı düşünceye geçiş Avrupa'dan bile erken başlasa da, bu düşüncenin 18. yüzyıla kadar savaş tarzına tamamen hâkim olduğunu söylemek zordur. Bununla birlikte, gitgide muharebe kazanmaları zorlaşsa da, Osmanlıların askerî sisteminde 17. yüzyılın sonlarına kadar ciddi bir düşüş olduğu gözlemlenmemiştir.

16. yüzyılda başlayan askerî devrim sayesinde *klasik saldırı sistemi* yerini *modern savunma sistemine* terk ederken, bunun paralelinde Osmanlı İmparatorluğu modern savaş konusunda gereken niteliği göstermekte bir süreklilik yaşayamamış ve *modern savunma* anlayışına sahip olan Batı'dan yavaş yavaş geri kalmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Türk stratejik saldırı düşüncesi de derin bir uyku dönemine girmiştir. Prut Nehri Muharebesi (1710) haricinde stratejik saldırı

⁵ Çaldıran Muharebesi'nin kazanılmasında sahra topraklarının ve *tüfenkli* Yeniçeri kuvvetlerinin ciddi bir etkisi olduğu ortadadır. Bu muharebe askerî devrimin başlamasından yaklaşık yarım yüzyıl önce vuku bulmuştur.

⁶ İngilizlerin 13. yüzyıl sonunda geliştirdikleri ve ilk kez İskoçlara karşı 1298'deki Falkirk Muharebesi'nde kullandıkları, burada oldukça etkili olarak Fransa'daki 100 Yıl Savaşları'na da damgasını vuran uzun yay azamî 255 metre menzile sahipti. Tatar yaylarının menzilleri de 360 metreyi buluyordu. Bunlara göre çok daha hafif olan Türk Yayı, süvariler için adeta biçilmiş kaftandı ve muharebelerdeki menzili 400 metreyi bulmaktaydı. Bkz. *Weapons*, The Diagram Group, St. Martin's Press, New York, 1990, s.99, 103. İngiliz kaynaklarında III. Selim'in Türk Oku'nu 800 yarda (732 m.) attığı belirtilmekte, Türk oku ile 800 metrenin ötesinde menzil rekoru kırıldığı kabul edilmektedir. Bkz. Sir Ralph Payne-Gallwey, *The Projectile-Throwing Engines of the Ancients*, Rowman and Littlefield, New Jersey, 1973, s.22-23.

konusunda başarı yakalayabildiği ikinci bir saldırı görülmemekle birlikte, Sarıkamış haricinde stratejik sonuç almaya yönelik ciddi bir saldırı girişimi de pek göze çarpmamaktadır. Ancak Zenta (1697) ve Nizip (1839) gibi bozgunla sonuçlanan bazı muharebelerde, düşman devletin belkemiğini teşkil eden bir kuvveti yok etmeyi hedeflediği için, gerçekçiliğe sahip olmayan ya da beklenmedik bir şekilde sonuçlanan bir stratejik saldırı girişiminden söz edilebilir. Avrupa'daki yeni model ordular 17. yüzyıldan başlayarak artık sadece çakmaklı tüfek, top ve süvarilerden oluşurken, muharebe düzeninde tabur ve tugay sistemini oturtmuşlardı. 18. yüzyılda oluşturulan tümenlerin ve daha sonra kolorduların kullanılışları Napolyon Savaşları sırasında Mısır ve Filistin'deki muharebelerde Osmanlıların stratejik savunma haricinde modern ordulara karşı duramayacağını göstermişti. Dolayısıyla Osmanlıların çözülme dönemi boyunca saldırı düşüncesi ağır basan harekâtlara girişmesi, muharebe düzeni ve taktik anlayışta geliştirdikleri savunma anlayışıyla arayı açmış olan Batı'ya karşı riskli bir girişim olmaktadır. Bu tarz bir riske, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Ordusu'nun Avrupalılar tarafından modernleştirilmesine duyulan güvenle I.Dünya Savaşı'nın başında Sarıkamış'ta (1914) girişilmiş, ancak stratejik saldırı düşüncesi taşıyan bu girişim de başarısız olmuştur.

Modern Türk Stratejik Saldırı Düşüncesine Geçiş

Sarıkamış'tan Büyük Taarruz'a giden yol, Kut zaferi ve Megiddo yenilgisiyle birlikte Türklerin tarihte yeniden stratejik saldırı düşüncesini geliştirebileceğinin işaretlerini vermiştir. Fevzi Paşa Sarıkamış'ı inceleyerek harekâtın eleştirisini yapmıştı.⁷ Mustafa Kemal Paşa, Blitzkrieg'e bir ön oluşturduğu düşünülen⁸ Megiddo'da hem süvarilerin stratejik saldırıda oynayacakları rolü, hem de Hava Kuvvetleri'nin geleceğini görmüştü.⁹ Burada Arap süvarilerinin, sol kanadını Akdeniz'e dayamış bulunan Osmanlı Ordusu'nun sağ kanadını aşarak arkasına sarkmasıyla birlikte İngiliz kuvvetlerinin saldırıya geçmesi, ordunun dengesini bozarak hızlı bir çekilmeye ve çok sayıda kayba neden olmuştur.

⁷ Konu için bkz. Fevzi Çakmak, *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi 3. Ordu Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.

⁸ Bryan Perrett, *Megiddo 1918*, Osprey Publishing, Oxford, 1999, s.84-86.

⁹ Türk 7. Ordusu'nun Far'a Vadisi'nde çekilmekte olan bir kolu tespit edilerek, 21 Eylül 1918'de İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) uçaklarınca gün boyunca süren şiddetli bir saldırıya uğramış ve bunun sonucunda üç kilometreyi geçen bir enkaz kolu oluşmuştu. Öyle ki, enkazdan yüz topun çıkarılması günler almıştır. Bu hava baskını, bombardımanla bir unsura indirilen ilk büyük darbe olarak tarihe geçmiştir. Perrett, *age.*, s.56.

Başarısız Örnek: Sarıkamış Kuşatma Harekâtı

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin girişinin hemen ertesinde, Osmanlıları ve Rusları 20. yüzyılda ilk defa karşı karşıya getiren ve Anadolu'nun doğusunda yaşanan Sarıkamış Harekâtı, çağdaş dönemdeki Türk stratejik saldırı düşüncesine verilebilecek ilk örnektir. 22 Aralık 1914 ile 15 Ocak 1915 arasında gerçekleşen harekâtın öncesindeki duruma baktığımızda, I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı'ya karşı Rus kuvvetlerinin 1 Kasım 1914 tarihinde Doğu Anadolu'da taarruza geçtiği görülmektedir. Esasen 29 Ekim 1914'te Alman savaş gemileri Goeben ve Breslau'nun Türk Boğazlarından geçerek Osmanlı donanmasına ait savaş gemileri Yavuz ve Midilli'ye dönüştürülmesi akabinde bu iki geminin Rus limanlarını bombalaması, Osmanlı Devleti'ni fiilen I. Dünya Savaşı'na sokmuştu.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa girmesiyle Almanların Galiciya'da almayı beklediği Osmanlı desteği, Rusların Kafkasya'dan Doğu Anadolu'ya taarruza geçmesi sonucunda gerçekleşmemiştir.¹⁰ Çünkü Doğu Anadolu'daki Rus taarruzu Osmanlı Ordusu'nun dikkatinin bu bölgeye çevrilmesine neden olmuştu.

Rusların bu işgalinin başlangıcında Köprüköy (7-12 Kasım) ve Azap Muharebeleri (17-20 Kasım) ile Osmanlı Ordusu, Rusların geri çekilmesini sağlayarak durumu durağan hâle getirmişti. 20 Kasım itibarıyla oluşan bu gelişme, I. Dünya Savaşı'nın başında Osmanlı Ordusu için olumlu bir durum yaratmıştı. Bunun üzerine Doğu Cephesi'nde Rusların imhası için Başkomutan Vekili Enver Paşa tarafından Ruslara karşı bir taarruz harekâtı planlandı. Böylece, birinci aşamada 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda kaybedilen topraklar (Kars, Batum, Artvin ve Ardahan) geri alınabilecek ve ikinci aşamada Kafkasya'ya ilerlemek mümkün olabilecekti.

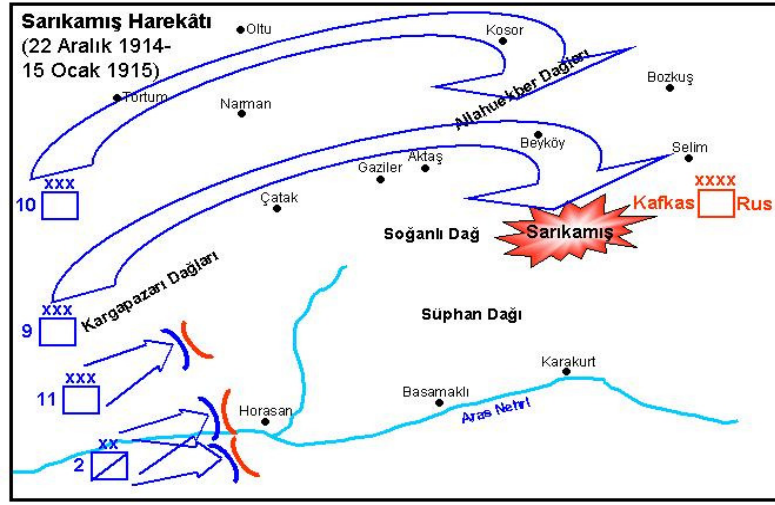
Sarıkamış Harekâtı öncesi dönemde bölgede Türk 3.Ordusu'na bağlı 9, 10 ve 11. Kolordular ile 2. Süvari Tümeni bulunuyordu. 3. Ordu'nun muharip birlikleri yaklaşık 75.000 askerden, Rus Kafkas Ordusu ise 62.000 muharip askerden oluşmaktaydı.¹¹

Türk Ordusu'nun planı Rusların cepheden 2. Süvari Tümeni desteğindeki 11. Kolordu tarafından tespiti ve 9 ile 10. Kolordularının kuzeyden Rusları kuşatmasıyla cephe gerisindeki (30–35 km. kadar bir mesafe) Sarıkamış'ın ele geçirilerek çevrilen düşmanın imhasına dayanmaktaydı. Bu özelliğiyle kuşatmaya dayalı bir taarruz planıydı. Kuvvetlerin çoğunluğu kuşatma harekâtında

¹⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, 2.Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s.414.

¹¹ Yarbay Selahattin, *Kafkas Cephesinde 10. Kolordunun Birinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcından Sarıkamış Muharebelerinin Sonuna Kadar Olan Harekâtı*, Zekeriya Türkmen vd. (Yay. Haz.), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara, 2006, s.88-90.

kullanılarak sıklet merkezi oluşturulacaktı ve plan bu manevraya dayanmaktaydı. (Bkz. Kroki-1) Planın uygulamada aksatılması sonucu¹² ve bölgenin coğrafi koşulları ile Aralık ayının iklim şartlarının çetinliği¹³ nedeniyle Allahuekber Dağları'ndan Sarıkamış'a inen 10. Kolordu'nun büyük zayıflar vererek harekât Türk tarafı açısından başarısızlıkla neticelendi.¹⁴ Aslında 10. Kolordu'nun Sarıkamış'a varmasından önce (28 Aralık) 9. Kolordu bu noktaya ulaşmıştı. (25 Aralık). Ancak ciddî bir zayıfla bölgeye ulaşan 10. Kolordu ile 9. Kolordu planlanan ortak harekâtı hiç bir zaman icra edemediler ve sıklet merkezini oluşturamadılar. Bu aşamadan sonra cepheden 11. Kolordu'nun Süvari Tümeni'nin desteğinde Ruslara taarruz tasarlanmış ama bu, harekât alanında durumun geliştirilememesi nedeniyle mümkün olmamıştır.¹⁵

Kroki 1-Sarıkamış Harekât Plânı

¹² 10. Kolordu Komutanı olan Albay Hafız Hakkı Bey'in muharebe alanından kaçmakta olan bir Rus Tugayı'nı harekât planında öngörülmemiş olmasına rağmen kovalamaya kalkarak kuşatma cephesini genişletmesinin, Sarıkamış Harekâtını eleştiren Köprülülü Şerif İlden tarafından her şeye rağmen zaferle taçlanabilecek olan harekâtın gidişatını etkileyen önemli bir hata olduğu belirtilmektedir. Köprülülü Şerif İlden, *Sarıkamış*, Sami Önel (Yay. Haz.), 5.Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006, s.170-171.

¹³ Sarıkamış Harekâtı öncesinde Başkomutan Vekili Enver Paşa tarafından Aralık 1914'te Ruslara taarruz edilmesi istendiğinde Üçüncü Ordu Komutanı olan Hasan İzzet Paşa harekâtın bahara bırakılmasını önermiş ve bunun üzerine görevden alınmıştı.

¹⁴ Yarbay Selahattin, *age.*, s.189.

¹⁵ Yarbay Selahattin, s.192-195.

Sarıkamış Harekâtı sonrasında Ruslar Doğu Anadolu'nun bir kısmını işgal ettiler ve 1915 yılında müttefiklerinin Çanakkale'de cephe açmasını sağladılar. Sarıkamış Harekâtı'nda Türk Ordusu'nun 60.000 civarında, Rus Ordusu'nun ise 30.000 civarında kaybı oldu.¹⁶ Türk saldırı düşüncesinin düşünce olarak güzel bir örneği olan Sarıkamış Harekâtı, zaman ve iklim şartlarının iyi değerlendirilememesi nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.

Başarılı Örnek: Büyük Taarruz Kuşatma Harekâtı

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin başlangıç noktasında Türk İstiklâl Harbi bulunmaktadır. Türk İstiklâl Harbi 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması ile başlar ve 30 Ağustos 1922'de elde edilen zafer sonrasında nihayetlenir. Bu süre zarfında diplomasi ve savaş, dış politikada sorun çözüme yöntemi olarak kullanılmıştır. Ancak "savaş"ın çoğunlukla kullanılmış olması bu döneme Türk İstiklâl Harbi adı verilmesine neden olmuştur.

Aslında Türk İstiklâl Harbinde gerçekleştirilen, I. Dünya Savaşı sonunda uluslararası politikada ortaya çıkan durumun Türkiye tarafından revize edilmesiydi. Türkiye'de cumhuriyetin ilân edilmesi ile başarıya ulaşan söz konusu revizyonist eylem diğer Avrupalı aktörler tarafından hemen ilk dünya savaşının sonunda gerçekleştirilemediği için II. Dünya Savaşı'na giden yol açılmıştır. Başka bir ifadeyle, II. Dünya Savaşı'nın başlaması revize edilen I. Dünya Savaşı sonunda haksızlıklarla oluşturulmuş uluslararası politik duruma işaret eder. I. Dünya Savaşı'nda savaş alanında siperlere kilitlenen harekât neticesinde "savaşmak" eyleminin uluslararası politikada sorun çözüme yetisinin yetersizliği idrak edilmiş ve "diplomasi" eylemi sorun çözüme tercih edilmek durumunda kalmıştır. Çünkü bu dönemde stratejik ve taktik açıdan savaş alanlarında ordular siperlerin arkasına sapanmışlardı. Siperlere sapan orduların ihtiyacı olan teknolojik ve taktik gelişimdi. Bunu ise tank ve uçaklarla ordusunun manevra kabiliyetini yükselten Almanya başardı.¹⁷ Böylece revizyonist Almanya tarafından geliştirilen teknoloji ve taktikler sayesinde "savaşmak" eylemi ile uluslararası politikada değişiklik yapmanın mümkün olacağı kestirildiğinde de "savaş", haksızlıkları ve uyuşmazlıkları giderecek bir yol olarak yeniden görülmüş ve II. Dünya Savaşı patlak vermiştir.

Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmamıştır. Her ne kadar bu tartışma bu yazının konusunu oluşturmasa da Türkiye'nin bu savaşa katılmamasının bir nedeni de buna gerek duymamasıdır. Çünkü Türkiye Türk İstiklâl Harbi ile I. Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkan durumu zaten revize etmişti. Türkiye'nin

¹⁶ Hikmet Özdemir, *Salgın Hastalıklardan Ölümler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.185.

¹⁷ Haldun Yalçinkaya, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s.181-186.

uluslararası politikadaki durumunu revize etmesini sağlayan ise Büyük Taarruz'un neticesinde elde edilen zaferdi. Türk İstiklâl Harbinin genel gidişatı bu çalışmanın ana konusunu oluşturmadığından detaya girilmemiştir. Ama 1921 yılına gelindiğinde Anadolu'nun doğusundaki durum Kars Antlaşması ve güney'deki ise Ankara Antlaşmasıyla hâledilmişti. Her ne kadar Karadeniz'in doğusunda Pontus Rum ayaklanmaları olsa da bu durum merkezî ordunun kuvvetlerini batıda odaklamasına engel değildi. Büyük Taarruz öncesi 1921 yılı itibarıyla genel manzaraya bakılacak olursa sorunun batıda olduğu görülmektedir. Ege ve Trakya Yunanlıların, Boğazlar ise esasen İngilizlerin işgali altındaydı. Yunanlıların Batı Anadolu'dan atılması ilk aşamada gerçekleşirse ikinci aşamada Trakya işgalden kurtulabilirdi. Kısacası 1921 yılına gelindiğinde Batı Cephesi önem arz etmekteydi.¹⁸

1921 yılı Batı Cephesi için oldukça hareketli geçmiştir. Bu dönemde 1. İnönü (10 Ocak), 2. İnönü (1 Nisan), Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-20 Temmuz) ve Sakarya Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül) gerçekleşti. Özellikle Sakarya Savaşı'nın başındaki Polatlı-Haymana'ya kadar varan Yunan ilerleyişinin savaşın sonunda Eskişehir-Seyitgazi istikametine kadar püskürtülmesi Türk tarafının ilerleyişinin başlangıcını oluşturmuştu. Sakarya'nın ertesinde Türk tarafının taarruz etmesi beklenmeye başlamıştı.

Bu beklenti ise SAD Planı olarak adlandırılan bir taarruz planının ortaya çıkmasına neden oldu.¹⁹ Büyük Taarruz'un planının temelini oluşturan SAD Planı gerek güz 1921'de iklim şartlarının çetinleşmesi ve gerekse de lojistik ihtiyaçların karşılanamaması nedeniyle uygulanamadı. Ama Büyük Taarruz'un temelini oluşturması bakımından önemli bir karargâh deneyimi olmuştu.²⁰ 1921 güzü ile 1922 yazı arasında çeşitli gerçekleştirilen diplomatik girişimler, beklenen Türk taarruzunun hazırlığı ve gizliliği için önemliydi. Bu şartlar altında 1922 Ağustos'una gelinmesi sonrasında 26-30 Ağustos tarihleri arasında Büyük Taarruz gerçekleşti. Büyük Taarruz'un son gününde Başkomutanlık Meydan Muharebesi, sonrasında ise 1-18 Eylül 1922 tarihleri arasında takip harekâtı gerçekleştirildi.

Bu başlığın ana konusunu 26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında kapsayan Büyük Taarruz'un planı ve uygulanmasının askerî taktik ve strateji açısından

¹⁸ İbrahim Artuç, *Büyük Taarruz*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986, s.15.

¹⁹ Sakarya Savaşı sonrasında Yunan ordularının yeniden toparlanmasına mahal vermeden bir karşı taarruz yapılması fikrinden hareketle 15 Ekim 1921 tarihinde Cephe Komutanlığı'na bir direktif verilmişti. Cephe Komutanlığı da kolordulardan görüş istemiş ve tüm yazışmalarda gizlilik için Osmanlı alfabesindeki "sad" harfinin şifre olarak kullanılması emredilmişti. Harekât planının adı "SAD", "Sandıklı" bölgesi nedeniyle seçilmişti. Özden Çalhan, "Büyük Taarruz Öncesi Askerî Faaliyetler ve Taarruz Planının Hazırlanması", *Büyük Taarruz, 70. Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s.69-79.

²⁰ Ayfer Özçelik, "Büyük Taarruza Hazırlık (SAD Taarruz Planı Tasarısı)", *Büyük Taarruz, 70. Yıl Armağanı*, s.97-101.

incelenmesi oluşturmaktadır. Bu planın temel özelliği stratejik bir saldırının kuşatma harekâtı ile uygulanmasıdır. Bu harekât esnasında I. Dünya Savaşının siperlerine çakılmış piyadeleri yerine, süvariler sıklet merkezinde kullanılmıştır. Bu yöntemi II. Dünya Savaşında süvari yerine tank ve uçakları kullanan Alman ordusu da tercih etmişti. Güneyde Yunanlıların sağ kanadı süvari kolordusunun desteğindeki Birinci Ordu tarafından kuşatılmıştır. Manevra, baskın, sıklet merkezi ve gizlilik prensiplerinin uygulanması sayesinde yıldırım harbinin icrası gerçekleştirilmiştir.

Büyük Taarruz'un detaylı planına bakacak olursak öncelikle Türk ve Yunan kuvvetlerini göz önünde bulundurmamız gerekir. Türk tarafının 18 piyade tümenine karşılık Yunanlılarda oniki piyade tümeni mevcuttu. Ancak Türk tarafında yaklaşık iki yüz bin er varken, Yunanlıların er sayısında on dokuz bin erlik bir üstünlük mevcuttu. Bununla birlikte Türk tarafı subay sayısında iki bin kadar üstünlüğe sahipti. En çarpıcı üstünlük Türk tarafının beş süvari tümenine karşılık Yunanlıların sadece bir süvari tümenine sahip olmasıydı.²¹

Türk Ordusu, Başkomutan Mustafa Kemal'in komutasında Batı Cephesi Komutanlığı şeklinde araziye yayılmıştı. Batı Cephesi dört unsurdan oluşmaktaydı: Kocaeli Grubu, İkinci Ordu, Birinci Ordu ve Beşinci Süvari Kolordusu. Kocaeli Grubu'nda bir piyade ile bir süvari tümeni vardı ve Eskişehir'in kuzeyinde tertiplenmişti. İkinci Ordu; on bir piyade ve bir süvari tümeninden teşekkül etmiş dört kolordudan oluşmaktaydı ve Eskişehir-Afyon Hattı'nda konuşlanmıştı. Birinci Ordu ise üç tümenli bir kolordu, üç müstakil piyade tümeni ve bir süvari tümeninden oluşuyordu. Menderes Nehri kıyısında konuşlanmıştı. Süvari Kolordusu ise üç süvari tümeninden oluşmaktaydı ve Afyon'un güneydoğusunda tertiplenmişti.²² Yunan Küçük Asya Ordusu ise iki grupta toplanmıştı. Eskişehir'de karargâhı olan Kuzey Grubu, dört piyade tümeniyle bir süvari tugayından oluşmaktaydı. Güney Grubu'nun iki kolordusu mevcut olup, bunlar Afyon'un etrafında konuşlanmışlardı. Küçük Asya Ordusu'nun ayrıca Uşak bölgesinde biri ihtiyattaki süvari tümeni olmak üzere iki tümeni daha vardı. Bu yayılmadan anlaşıldığı üzere Türk ve Yunan ordularının asıl kuvvetleri Eskişehir-Afyon arasındaki cephede konuşlanmıştı.²³

Bununla birlikte sıklet merkezinde süvarinin manevra gücüyle birlikte hareket eden Birinci Ordunun piyade tümenleri, kuşatma sonrası yarma harekâtının başarıyla gerçekleşmesini sağlamıştır. 30 Ağustos 1922 öncesinde süvari birlikleri tarafından çevrelenmiş olan Yunan Küçük Asya Ordusu, o gün Dumlupınar'da gerçekleşen Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile mağlup edilmiştir. Büyük

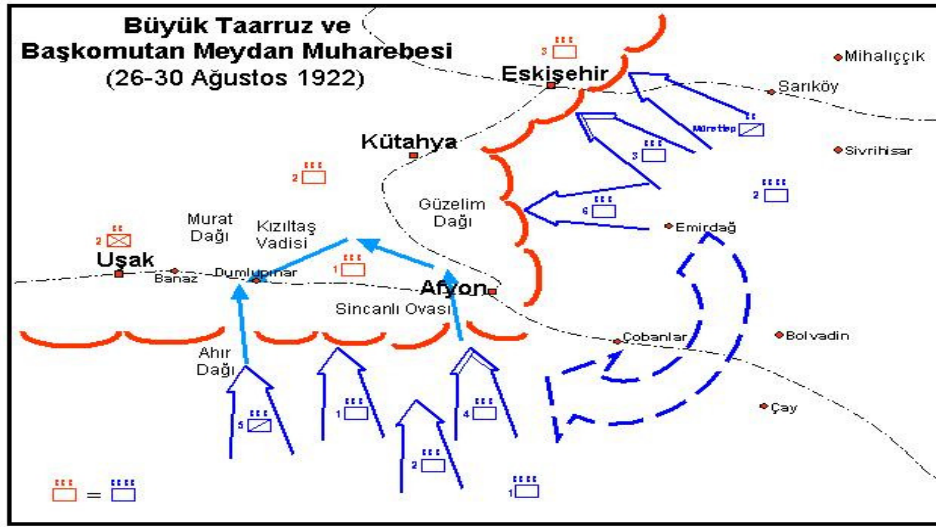
²¹ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi: Büyük Taarruz*, Cilt II, Kısım 6, Kitap 2, Kemal Niş (Ed.) Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1968, s.13.

²² Tefvik Ercan, "Türk İstiklal Harbi Büyük Taarruza Hazırlık ve 26 Ağustos 1922", *Büyük Taarruz 70. Yıl Armağanı*, s.103-118.

²³ Ercan, agm., s.107-108.

Taarruz bu özellikleriyle tank ve uçaklarla Almanların II. Dünya Savaşı'nda gerçekleştirdiği Blitzkrieg'in (Yıldırım Harbi) Türkler tarafından İstiklâl Harbinde ilk uygulamasıdır.

Büyük Taarruzun Planı (Bkz. Kroki-2) Eskişehir-Afyon hattına yayılmış geniş cephede bulunan Yunan kuvvetlerinin büyük kısmını 2. Ordunun oyalamasına, bu oyalamada 1. Ordu ve 5. Süvari Kolordusunun Afyon'un güneyinden kuşatma harekâtı gerçekleştirmesine dayanıyordu. Süvarinin manevra yeteneğine dayanan taarruzun sıklet merkezini, Yunan cephesinin güneydeki sağ kanadına saldırı oluşturuyordu. Böylece düşman kuşatılacak ve İzmir'le bağlantısı kesilecekti. Gerçekten de taarruz planlandığı şekilde icra edildi. Türk tarafının sıklet merkezini güçlendirmek için ihtiyat kuvvetlerini kullanması büyük bir riskti.

Kroki 2- Büyük Taarruz Planı

Modern Saldırı Sisteminde Türk Stratejik Saldırı Düşüncesinin Yeri

I. Dünya Savaşı'nda tankın ilk kez kullanılmasıyla birlikte, bazı subaylar bu yeni icadın siper savaşlarının hâkim olduğu cephede bir türlü yapılamayan yarma harekâtını gerçekleştirebileceğini düşünmüşlerdi. Ancak İngilizler bu icadı destek amaçlı görmüşlerdi. Tankı temel alan taktik açılımı ise Almanlar

gerçekleştirmişlerdi. General Heinz Guderian'ın şekil verdiği bu yeni doktrin,²⁴ 1930'ların sonlarına doğru *Blitzkrieg* olarak Alman Ordusu tarafından resmen benimsenmişti.

Zırhlı ve motorize birlikler konusunda derin araştırmalar yapan Guderian, daha önce İngiliz teorisyenler General J. F. C. Fuller ve Yüzbaşı Basil H. Liddelhart'ın yeni taktikler ve zırhlı birliklerin geleceğiyle ilgili yeni düşüncelerini incelemişlerdi. Fuller'in geliştirdiği "Plan 1919", hava gücünün yardımıyla cephenin gerisindeki daha yüksek karargâhı hedefleyerek hatları delmek ve derine inmek, ardından bozmak veya tutmak maksadıyla düşmanın ana kuvvetleriyle karşılaşacak bir harekâta bulunmak ve son olarak düşmanı 240 km. kadar takip etmek şeklinde üç safhadan oluşuyordu.²⁵ Bu düşünce daha sonra Guderian'ın geliştireceği *Blitzkrieg* için temel teşkil etmiştir. Guderian, 1929 yılında konuyla ilgili kendi düşüncelerini açıklamıştı: "*Kendi başlarına veya piyadeyle birlikte görev yapan tanklar hiçbir zaman hak ettikleri önemi kazanamazlar. Tarihi çalışmalarım, İngiltere'deki talimler ve bizim modeller üzerindeki tecrübelerimiz, tankları desteklemesi gereken diğer silahların gerek sürat, gerekse arazi performansı bakımından onların standardına eriştirilmesi gerektiğini ortaya koyuyordu. Aksi davranış onları tamamen faydasız hâle sokabilirdi. Oysa silahlanma düzeni içinde, tank en ön planda gelmeli, diğer bütün silahlar ise tanka yardımcı olmalıydılar.*"²⁶ Bundan tam on sene sonra Almanlar Polonya'yı silip süpürdüklerinde en önemli etkiyi yapan, her biri iki panzer tümeniyle bir motorize piyade tümeninin oluşturduğu tank kolordularının²⁷ sürati ve yarma gücüydü.

Blitzkrieg ve Modern Saldırı Sistemine Geçiş

Blitzkrieg'te tanklar yarma harekâtı yaparak zırhlı birliklerin öncüsü konumunda hareket ediyordu. Bu kuvvet kundağı motorlu toplar tarafından destekleniyorlardı. Harekât şu şekilde icra ediliyordu: Önce düşman hattının belirlenebilen en zayıf noktası hava kuvvetleri tarafından vuruluyordu. Sonra bu bölgede sıklet merkezi oluşturularak tankların başını çektiği *taarruz mihveri*²⁸ yarmayı gerçekleştiriyor ve zırhlı araçlar hızla düşmanın gerilerine sarkarken, arkadan gelen destekli mekanize piyade tarafından yarık genişletiliyordu. Kısa zaman sonra tanklar cephe derinliğinde ilerleyerek önceden buraya bırakılan ve

²⁴ *Blitzkrieg* için bkz. Heinz Guderian, *Achtung Panzer!*, İngilizce Çev. Christopher Duffy, Arms and Armour Press, Londra, 1999.

²⁵ Bryann Perrett, *Knights of the Black Cross*, Wordsworth Editions, Hertfordshire, 1997, s.34.

²⁶ Kenneth Macksey, *Panzer Birlikleri*, Çev. Şahin Selçuk Erengün, Baskan Yayınları, İstanbul, 1975, s.12-13.

²⁷ Macksey, *age.*, s.39.

²⁸ Guderian, *age.*, s.202-205. Türk askerî literatürüne "taarruz mihveri" olarak yerleşen teriminin kökeni Almanca "Stosskraft" sözcüğüdür. İngilizcede "strike power" veya "dynamic punch" şeklinde rastlanmaktadır.

müstahkem noktaları tutan paraşütçülere ulaşıyordu. İkmal hatlarının kesilmesi bu şekilde garantilendikten sonra mekanize piyade düşmanın gerisinden, piyade ise cephe hattından düşman kuvvetlerini topçu ve hava desteğiyle birlikte sıkıştırıyor, yıpranmakta olan, ancak ikmal ve iaşeden yoksun kalan, iletişim olanağı son derece kısıtlanmış, dengesi bozulmuş ve tamamen çevrilmiş düşman birlikleri sonunda kitlesel hâlde teslim oluyorlardı. (Bkz.Kroki-3)

Geçmişte silahların ve buna bağlı taktiklerin gelişmesi yavaş yavaş olmuş ve taraflar birbirlerine ayak uydurabilmek için zaman bulabilmişlerdi. Bu yüzden bir tarafın diğer tarafa kesin üstünlüğü pek olmuyordu.²⁹ Ancak tanklarla birlikte teknoloji odaklı *modern saldırı sisteminin* gelişimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan Blitzkrieg, kısa zamanda kesin sonucun alınmasını sağlıyordu.

Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı'na şekil vermesiyle, Savaş Tarihi'nde yeni bir çığır açılmıştır. 1939'da Polonya, 1940'ta Fransa, 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan bu şekilde teslim zorlanmışlardı. 1941'in ikinci yarısındaki aynı tür başarılar Rusya bozkırlarında da uygulanmış, kış bastırana kadar başarılı bir seyir izleyen harekâtlarda beş buçuk milyona varan Kızıl Ordu mensubu tutsak edilmişti. Bir önceki savaşın taktik ve harekât monotonluğu sona ererken, *modern savunma sistemi* de bu sayede yerini *modern saldırıya* terk etmişti.

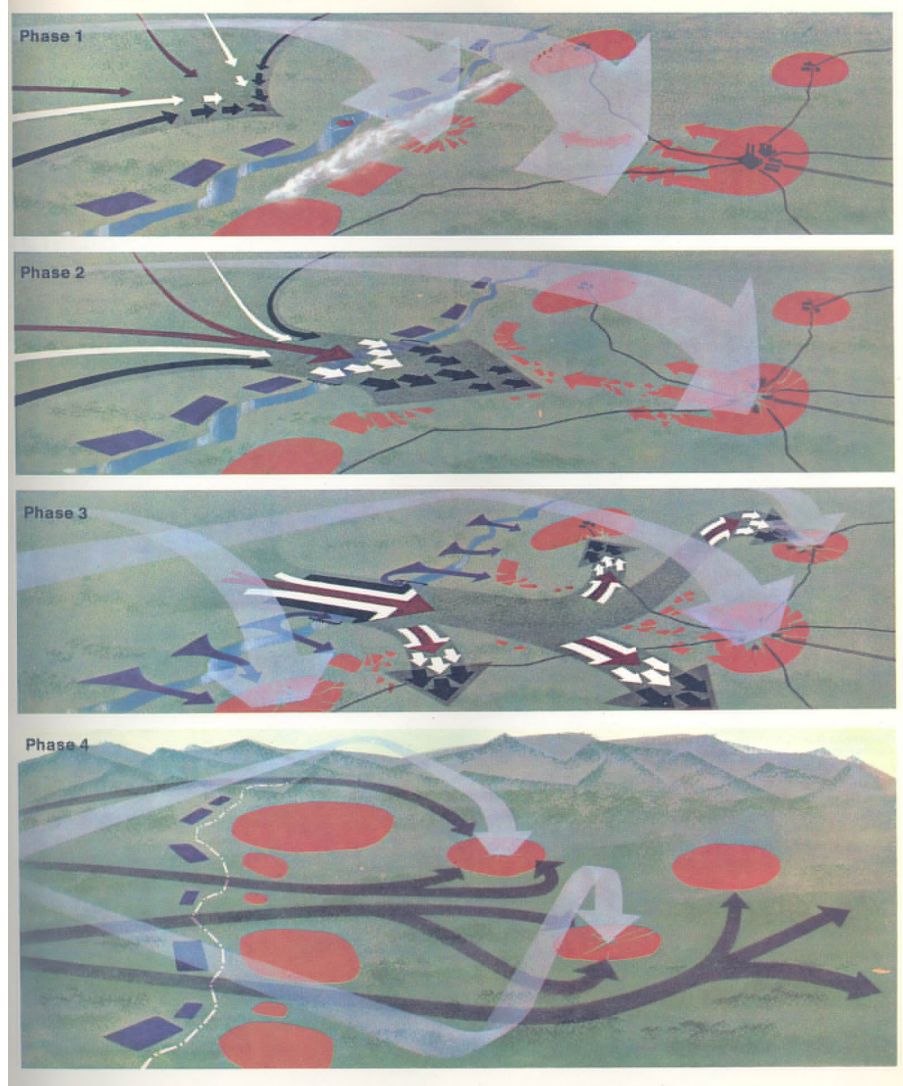
Büyük Taarruz'un Blitzkrieg'e Katkısı

Fuller'in planı, hava gücü desteğinin haricinde Büyük Taarruz için hazırlanan 'SAD Planı'na son derece uygundur. SAD Planı, 'Plan 1919'dan üç sene sonra ve bu düşünce tarzındaki en karmaşık düzenlemelerin yer aldığı Blitzkrieg'ten ise 17 sene önce başarıyla uygulanmıştır. Her iki planın Blitzkrieg ile arasındaki süre farkının büyüklüğünü, teknolojik gelişme, Almanya'daki revizyonist ve savaşçı bir kadronun işbaşına gelmesi ve Almanların teknik düşünce altyapısına uygunluğuyla açıklayabiliriz. Bu durumda Blitzkrieg'in başlattığı modern saldırı sistemine giden yolda, aynı düşünce alt yapısına sahip ilk uygulamanın 1922'de Büyük Taarruz ile başarıyla uygulandığını ve stratejik sonuca ulaşıldığını söyleyebiliriz.

1939-1941 arasında Alman Ordusunun başarıyla uyguladığı Blitzkrieg'in hedefi "savunan gücünü tutsak almaya" dayanıyordu. Büyük Taarruz'un planı ile bu hedef 1922 gibi erken bir tarihte aynı strateji ile gerçekleştirilmiştir. Blitzkrieg'te paraşütçüler iletişim, ikmal ve ihtiyat hareketini engelleyici tedbirler alırken, panzer kuvvetleri cepheyi yardıktan sonra paraşütçülerin tuttıkları kesimlere sarkarak burayı kuvvetlendiriyor ve aynı zamanda düşman savunmasının gerisine sarkarak hızlı bir şekilde çevirme yapıyorlardı. İletişimi ve ikmal kesilen birimler statik savunma yapmak zorunda bırakılıyordu. İkmal sağlanamadığı için sonunda birlikler geriye doğru bir çıkış hareketine kalkışmak

²⁹ Macksey, s.225.

zorunda kalıyorlardı. Ancak geçen süre, ilerlemelerini artık rahatlıkla sürdüren panzer kuvvetleri sayesinde statik savunmayla ihtiyat arasındaki mesafe sürekli uzadığından, ağır silahlarını da bırakarak iyice kan kaybetmiş birimlerin bu geriye çıkış hareketleri adeta hindi avına dönüyor, piyade, motorize piyade ve zırhlı birimler arasında yok olmaktan kurtulamıyorlardı. Polonya, Fransa, Yugoslavya, Yunanistan ile savaşın erken döneminde Rusya ve Kuzey Afrika'daki Alman harekâtlarının ortak paydası bu savaş tarzı olmuştur.

Kroki 3- Blitzkrieg'in Harekât Düzeyindeki Evreleri (Kershaw 1968: 5)

Guderian, Blitzkrieg'in gerçekleştirilebilmesi için gereken öncelikli üç faktörü sürpriz, kitlesel konuşlanma ve arazinin uygunluğu olarak nitelemiştir.³⁰ II. Dünya Savaşı'ndaki Alman Ordusunun başarılı harekâtlarında bu üçlünün önemi açıkça sergilenmiştir. Fransa'daki harekâta girilirken, taarruz mihveri için seçilen Ardennes bölgesi ormanlık olmasına rağmen sürpriz oranını artırmıştı. Onun dışında düz bir bölge olup, gerisindeki Meuse Irmağı aşıldığı takdirde Fransa'nın ovalarına sarkılabilirdi ve böyle de olmuştu. Büyük Taarruz için de aynı üçlü geçerli olmuştu. Taarruz mihveri Afyon'un güneybatısında toplanmış, kuvvetlerin çoğunun buraya kaydırılmasından düşmanın haberi olmadığı için sürpriz etkisi yaratılmış, tepelerin arasında kalan ovalık alan ise düşmanın arkasına dolaşılacak bölge olarak seçilmişti. Guderian sürpriz içinde konuşlanmanın gizli ve hızlı yapılmasına değinmiştir ki, Büyük Taarruz'un sıklet merkezine yapılan yığınaklaşmada bu hususlara zaten öncelik verilmiştir.³¹

Büyük Taarruz'da da cephe sonradan II. Dünya Savaşı'nda bir rutin hâline gelen, delmeye yönelik topçu odaklanması ve yoğun top ateşiyle Afyonkarahisar'ın güneybatısından delinmiş, buradan kuzeye sarkan Türk Süvari Kolordusu'nun üç süvari tümeni, tıpkı sonradan Alman panzer-paşaütçü ortaklığının yapacağı gibi Yunan asıl savunma hattının ana ikmal yollarını kesmeyi başarmıştır. Çevrilen bölgenin tutulması için Türk piyadesinin ilerleyerek Süvari Kolordusu ile irtibatta kalmasıyla ve düşman yanlarına gelmesi muhtemel bir karşı taarruzla karşı direnci artırabilmek için de belirli tepeleri ele geçirerek savunma hattını kuvvetlendirmeleri gerekmektedir. Düşman birimleri arasındaki mesafe ne kadar açılırsa karşı taarruzun etkisi o derece düşük olacağı için, cephenin yarıldığı bölgede işgal edilen alanın her iki yana doğru da genişletilmesi gerekiyordu.

Blitzkrieg'te bu safha için mekanize ve motorize piyade birimleri piyadenin önünden daha hızlı ilerleyerek tankların açtığı boşlukları doldurmaktaydı. Ancak Büyük Taarruz'da bunu gerçekleştirebilecek yarım paletli araçlar ve modern kamyonlar olmadığı için, Türk Ordusu'nda piyadenin bir kısmı çok daha hızlı ilerlerken, diğerleri de baskı yaparak düşmanı oyalamak zorundaydı. Dolayısıyla süvariyle arkasından hızla ilerleyecek olan piyadenin arasında ister istemez boşluklar oluşması kaçınılmazdı ve düşmanın hava keşif faaliyetleri sayesinde de bu boşluklar bir risk oluştuyordu.

³⁰ Guderian, s.205-206. Guderian, arazinin uygunluğu ifadesiyle tankların hareketini engellemeyecek bir arazi yapısına ihtiyaç duyulduğunu ima etmiştir. Büyük Taarruz'daki süvariler için de bu durumun geçerliliğinden bahsedilebilir. Süvariler, ateş güçleri düşük olduğu için tankların sahip olduğu teknolojik avantajdan mahrumlardı. Bununla birlikte, en önemli özellikleri hızlı ve harekât seviyesindeki manevra kabiliyetleri her zaman piyadeden üstün olmuştu. Bu hızlarını en iyi düzeyde kullanabilmeleri hem süvariler, hem de beraberindeki hafif topçu için çok önemli olduğundan ovalık bir alanda yapacakları harekâta verimleri azamî düzeye yakın olmaktadır.

³¹ Guderian, s.205.

Blitzkrieg'te baskın etkisinin hızlı harekât kabiliyetiyle pekişmesi son derece önemliydi. Mekanize piyade ve kundağı motorlu topçunun takip ettiği tanklar, ikmal sisteminin iyi olması ve düşman tarafından tehdit edilmemesi şartıyla bu hızı yeterince sağlıyordu. Diğer ülkelerin orduları çeşitli birliklerin ortak kullanılmasında en düşük hızdaki unsura göre hesaplarını yaparlarken, Guderian en hızlı olanları esas alarak tümenlerini mümkün olduğunca hızlı hareket ettiriyordu. Savaşın sonradan Liddelhart ile görüşmesinde, Guderian hareketlilik ve süratin Blitzkrieg için öncelikli faktörler olduğunu söylemiştir.³² Büyük Taarruz'da ise süvariler atbaşı ilerlerken, piyadeler onları takip etmek için kendilerini zorlamışlardı. Bu adeta, Guderian'ın panzer tümenlerinin diğer ordu kısımlarını peşlerinden sürüklemesi gibiydi. Ancak Türk süvarileri arkalarından gelen piyadenin bir kısmının açılmakta olan boşluğu doldurması durumunda Yunan ihtiyatıyla karşı karşıya kalarak ciddi bir tehlike yaşayabilirlerdi. Bu yüzden piyadenin hızı da en az süvarilerinki kadar önemliydi. Bu sorun Türk piyadesinin normalden fazla zorlanarak olağanüstü bir performans göstermesiyle aşılabılmıştır. Öyle ki, süvarilerin 26 Ağustos'taki cephe gerisine kitlesel sızmasının ardından piyade de üç gün içinde en önemli tepeleri ele geçirerek büyük bir hızla düşmanı takibe koyulmayı başarmıştır.

Büyük Taarruz'daki harekâtın Blitzkrieg'e göre biraz daha uzun seyretmesinin sebebi ise iki temelde teknolojikdir. Birincisi, yarma yapacak ve yapılan yarmayı besleyecek motorize yapı İstiklâl Harbi sırasında Türk Ordusu'nda mevcut değildi. Dolayısıyla hem yarma gücü, hem de ikmal hızı Blitzkrieg'tekiyle karşılaştırıldığında son derece ilkel idi. İkinci olarak da, (C³)³³ faaliyetlerinin aynı şekilde Blitzkrieg'e göre ilkel olmasıydı. Guderian'ın panzerleri muharebe sahasında radyo haberleşmesine³⁴ ve amaca özel komuta-kontrol araçlarına sahipken, Türk Ordusu'nun yarmada en büyük paya sahip olan 5. Süvari Kolordusu ile bağlantısı atlı posta yoluyla kuruluyordu ki, süvarilerle haberleşmede yaşanan sorunlar günlerce ordu komutanlarının birliklerin nerede olduklarını saptamasını güçleştirdiğinden taktik seviyedeki planların aksamasına yol açıyordu. O dönemki hava gücü ise bu konudaki boşluğu doldurarak, haberleşmeye bağlı komuta-kontrol sorununun kesin olarak çözülebilecek kuvvet ve genişlikte değildi.

II. Dünya Savaşı'nda Alman panzer kollarının sayısal olarak yetersiz oldukları zamanda aralarında kalan düşman birliklerini çekilmeye zorlayarak, çekilme esnasında yıpratmak suretiyle erittikleri ve parçalanan kuvvetleri de arkadan

³² Len Deighton, *Blitzkrieg*, Jonathan Cape Pub., London, 1983, s.153.

³³ Komuta, Kontrol ve Muhabere (Command, Control and Communications) kelimelerinin İngiliz alfabesindeki karşılıklarının kısaltması için kullanılan bir ifadedir. Komutanların birliklerini etkin bir iletişim sayesinde eşgüdümlü bir biçimde sevk ve idare etmesini ifade etmektedir.

³⁴ Basil H. Liddelhart, *Hitler'in Generalleri Konuşuyor*, Çev. Mehmet Tanju Akad, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1996, s.95.

gelen destekle yok etmelerine de sıkça rastlanıyordu. Büyük Taarruz'un ilk haftasındaki muharebelere bakıldığında parçalanmış Yunan birliklerinin de benzer bir şekilde çekilme esnasında yıpratıldıkları görülmektedir. Bunun nedeni, hem Türk süvarilerinin ateş güçlerinin Alman panzerleri gibi yüksek olmamaları sebebiyle Yunan piyadesinin inatçı direnişini tek bir vuruşla aşamamaları, hem de yukarıda belirtildiği gibi bir sonraki dönem ile karşılaştırıldığında C³ faaliyetlerinin ilkel olmasından kaynaklanan sorunlardı.

Sonuç

Türk stratejik saldırı düşüncesinin geçirdiği evrim, 20. yüzyılın başlarındaki Sarıkamış ve Büyük Taarruz'un planlarında kendisini göstermiştir. Başarılı bir stratejik düşünceye sahip olan Sarıkamış harekâtı uygulamada başarısız olmuşken, aynı düşünce iyi hazırlanmış bir harekât planı sayesinde Büyük Taarruz'da kesin bir başarıya ulaşılmıştır. Büyük Taarruz'un başarıyla stratejik sonuca ulaşması ve Batı Anadolu genelinde uygulanan genel taarruzun Blitzkrieg ile benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda, Büyük Taarruz'un Blitzkrieg'e bir temel oluşturduğu görülmektedir. Blitzkrieg'in Büyük Taarruz'dan ayrıldığı nokta, teknolojik gelişimin savaflara kazandırdığı tankların çok daha geniş bir alanda ve ordunun büyüklüğüne göre birden fazla yerde sıklet merkezi oluşturabilmesidir.³⁵ Aradaki on sekiz yıllık fark ve bu süre içindeki askerî teknolojideki yenilikler göz önünde bulundurulduğu takdirde, bu değişiklik normal karşılanmalıdır. Ancak her ikisinin özünde düşman hatlarının gerisine sarkacak hareketli bir birlik kitesinin, düşmanın cephesiyle cephe gerisi arasında adeta ikinci bir cephe hattı yaratarak, asıl kuvvetlerinin ikmal ve kaçış yolunu çevirerek onu kitlesel olarak yok etmek bulunmaktadır. Büyük Taarruz ile Almanlar'ın Fransa'daki harekâtını karşılaştırdığımızda, her ikisinin de bir taarruz mihveri ile belli bir bölgede delme, yarma, sızma ve çevirme safhalarını uygulayarak kendinden biraz daha kalabalık bir orduyu yok etmeyi amaçlayan stratejik saldırıyı başarıyla uyguladığını görmekteyiz. Büyük Taarruz'da süvarilerin rolünü Blitzkrieg'te panzer birlikleri üstlenmişlerdi. Her ikisinde de stratejik saldırı önceliğine sahip olan taraflar, düşmanın asıl kuvvetlerini yok etmek suretiyle savaftaki stratejik hedeflerine ulaşmışlardı. Türkler Anadolu'daki Yunan varlığını yok etmeyi başarırken, Almanlar da o zamana kadar Avrupa'da kendisine en büyük rakip olan Fransa'yı işgal etmişlerdi. Türkler evrimleştirdikleri stratejik saldırı düşüncesi ile I. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Büyük Taarruz'da süvariye kullanarak Almanların tank ve uçağı dâhil

³⁵ Alman Ordusu İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Polonya ve Fransa'da Blitzkrieg'i kullanarak çok parlak stratejik başarılar elde etmiştir. Ancak, Doğu Cephesi'nde 1941 Haziran ile Kasım ayları arasında Kızılordu birliklerine karşı da bu stratejiyi başarıyla uygulamalarına rağmen birçok nedenden dolayı stratejik hedefe ulaşamamışlardır.

ederek geliştirdiği ve II. Dünya Savaşı'nda başarıyla uyguladığı Blitzkrieg'in ilk örneğini başarılı bir şekilde uygulamışlardır.

Kaynaklar

- ARTUÇ, İbrahim (1986) *Büyük Taarruz*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- ÇAKMAK, Fevzi (2005) *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi 3ncü Ordu Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- ÇALHAN, Özden (1992) Büyük Taarruz Öncesi Askeri Faaliyetler ve Taarruz Planının Hazırlanması, *Büyük Taarruz 70.Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 69-79.
- DEIGHTON, Len (1983) *Blitzkrieg*, Jonathan Cape Pub., London.
- ERCAN, Tevfik (1992) Türk İstiklal Harbi Büyük Taarruza Hazırlık ve 26 Ağustos 1922, *Büyük Taarruz 70.Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 103-118.
- GEÇER, Kadir Türker, Abdülkadir TÜTER (Ed.) (2009) *Tarih Atlası*, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara.
- GUDERIAN, Heinz (1999) *Achtung Panzer!*, Tr. Christopher DUFFY, Arms and Armour Press, London.
- KARAL, Enver Ziya (1999) *Osmanlı Tarihi IX İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, 2.Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- KERSHAW, Andrew (Ed.) (1968) *Tanks at War 1939-1945*, Phoebus Publishing Company, London.
- KÖPRÜLÜLÜ, Şerif İliden (2006) *Sarıkamış*, Sami ÖNEL (Yay. Haz.), 5.Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- LIDDELHART, Basil H. (1996) *Hitler'in Generalleri Konuşuyor*, Çev: Mehmet Tanju AKAD, Kastaş Yayınevi, İstanbul.
- MACKSEY, Kenneth (1975) *Panzer Birlikleri*, Çev. Şahin Selçuk ERENGÜN, Baskan Yayınları, İstanbul.
- NİŞ, Kemal (Ed.) (1968) *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz*, II. Cilt, Kısım 6, 2.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- OMAN, C.W.C. (2002) *Ok, Balta ve Mancınık*, Çev. İsmail Yavuz ALOGAN, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ÖZÇELİK, Ayfer (1992) Büyük Taarruza Hazırlık (SAD Tarruz Planı Tasarısı), *Büyük Taarruz 70.Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 97-101.
- ÖZDAL, Ahmet (2008) *Türklerin Savaş Sanatı: Aldatıcı Taktikler Ve Farklılaşan Stratejiler*, Doruk Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Hikmet (2005) *Salgın Hastalıklardan Ölümler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- PERRETT, Bryann (1997) *Knights of the Black Cross*, Wordsworth Editions, Hertfordshire.
- PERRETT, Bryann (1999) *Megiddo 1918*, Osprey Publishing, Oxford.
- Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, Taarruza Hazırlık ve Taarruz* (1994) II. Cilt, 6.Kısım, 1.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- The Diagram Group (Ed.) (1990) *Weapons*, St. Martin's Press, New York.

- YALÇINKAYA, Haldun (2008) *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanım, İmge* Kitabevi, Ankara.
- YARBAY SELAHATTİN (2006) *Kafkas Cephesinde 10. Kolordunun Birinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcından Sarıkamış Muharebelerinin Sonuna Kadar Olan Harekâtı*, Zekeriya TÜRKMEN vd. (Yay. Haz.), Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara.